

priopćenja

ETIČKI UPITNICI U RAZDIOBI RADA

KONGRES A. T. E. M-a 1980.

Mladen KARADOLE

A. T. E. M. – Association théologique pour l'étude de la morale – Teološko društvo za proučavanje morala – održalo je godišnji kongres u Lilleu, Francuskoj, 8. – 11. IX. 1980., o temi: „Etički problemi u razdiobi rada”, u suradnji s Katoličkim institutom u Lilleu, tj. s ekonomskom sekcijom Interdisciplinarnoga centra (CIRECO).

Društvo je osnovano u Parizu. 1969., ali su već prije sulpicianac o. Bouchaud, profesor morala u sjemeništu u Issy-les-Moulineaux i teolog o. Plé okupili oko 40 moralista što su redovito godišnje na kongresu teoretski osvjetlili praktična iskustva. Sastajali su se također svakoga mjeseca u Parizu zbog iste svrhe. O. René Simon, salezijanac i profesor na Katoličkom institutu u Parizu, naslijedio je o. Bouchauda 1966. g. Proširio je brojčano grupu. Na kongresu 1970. g. o „Razvodu i nerazrješivosti braka” bilo je oko 100 sudionika.

Značajno je za A. T. E. M. da okuplja frankofoncu Evrope, Afrike i Kanade, teologe-moraliste i pripadnike drugih disciplina, teoretičare i praktičare, muškarce i žene koji žele proučavati moral povezan sa Sv. pismom i tradicijom. Naravno, to se odvija u suradnji s drugim znanostima, posebno s onima o čovjeku. Ekumenska otvorenost je postala sve izrazitija i utjecaj u Francuskoj sve očitiji. Društvo pomaže izdati monografije i radove s područja osnovnog ili posebnog morala. Kongresna akta se obično objavljuju u „Supplément à la Vie Spirituelle”, Ed. du Cerf. Tu, br. 132, str. 9–10, nabrojene su teme kongresa A. T. E. M-a, 1966.–1978. Treba dodati o „Moralu u katehezi”, 1979., Supplément, 132/1980.

PUTOKAZ ZA REFLEKSIJU

Kongres u Lilleu nije nakanio načiniti katalog tehničkih rješenja da bi se posao dobro razdijelio, nego je opisao složenu situaciju, prikazao uzroke, osvijetlio etičke probleme da bi omogućio pozitivnu refleksiju i pomogao pronaći rješenja u ekonomskoj krizi, osobito Francuske.

Michel Falise, rektor Kat. instituta u Lilleu i dekan Fakulteta za pravne i ekonomske znanosti, otvorio je kongres referatom o „*Ekonomskim i društvenim izgledima rada i besposlice*“. Pokušao je ocrtati opći razvoj činjenica zadnjih godina u Francuskoj: porast zaposlenja, zatim opadanje; povećanje besposlice i njezino usporenje. Prikazao je uzroke tih pojava, opasnosti za budućnost i mogućnost da se slobodnim zahvatima štošta sredi, npr. ekonomsko podsticanje, seobe radnika itd. Naglasio je neke hipoteze da bi bila što bolja solidarnost na narodnom i međunarodnom području, požalio je što se kršćanska sredina još uvijek malo zanima za pitanja kolektivne etike.

Profesor morala na Teološkom fakultetu u Lilleu, *Gérard Mathon*, govorio je o „*Etičkim problemima u sadašnjim uvjetima rada i njegove razdiobe*“. Izrekao je dvostruki ne. „Ne“ besposlici koja je moralno neprihvatljiva, iako je društvo ublažilo njezine materijalne posljedice, jer su moralne štete mnogo veće. Bile bi osobne: nesigurnost, osjećaj krivnje, psihofiziološke smetnje i same bolesti; obiteljske: povratak k XIX. st., tj. radu žena i mladih; društvene: marginalizacija, nedostatak solidarnosti, npr. prema doseljenicima, nove nejednakosti itd. „Ne“ radu kako se odvija danas. To nije više život. Rad je hijerarhiziran, a radnik premalo ili uopće ne sudjeluje kao odgovorni činilac. Sve to zahtijeva da se nanovo promotri rad i njegova razdioba. Svrha rada nije da se proizvodi i fizički živi, nego da čovjek osobito sebe kreativno ostvaruje kao i svoju osobnost u ekonomskim odnosima kako to čini npr. u političko-društvenim. Međutim se rad sveo ponajviše na proizvodnju i potrošnju. Moderna je tehnika pogoršala to stanje posvetivši stroj i učinivši radnike robovima toga novoga idola. Nije li vrijeme da se pronađe novi humanizam rada?

Zatim je predavač sintetički prikazao osnovne crte toga humanizma pitanjima o partnerima pri poslu, o čovjeku — radniku, pravu na rad i ograničenju, o investitorima, npr. bankama, o poduzećima, državi, međunarodnoj okolini i novom svjetskom poretku. Ostavio je ekonomistima da odrede tehničke mogućnosti bolje razdiobe rada, ali je kao moralist istaknuo neke putokeže:

Smanjiti vrijeme proizvodna rada? Može li puni rad stroja skratiti radno vrijeme čovjeka, ali da ipak učinak proizvodnje bude isti i put k razvoju otvoren?

Preurediti radno vrijeme? Gibljivo radno vrijeme uz mogućnost napretka u karijeri: mladi na radu i školovanju, a stariji u preformiranju?

Ostvariti nove oblike rada u službi osobe, društva po načelu preventivne metode? itd.

Predavač je zaključio da će možda današnja besposlica i mobilizacija da bude svladana dati ekonomiji pravi osjećaj vrijednosti rada i njegove razdiobe. Do sada još to nije bilo.

Pravnik prof. *René Théry* opisao je *pravo na rad u Francuskoj 1980. g.* To je pravo korolarij prava na život. Cf. Francuska konstitucija 1791., 1848. i Međunarodni ugovor o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, 1966. g. Njegov je sadržaj neodređen i stvaran domašaj slab.

Nedavno se pojavilo pravo na posao. Cf. Preambulu od 1946. u Konstituciji od 1958. No to ne znači da nužno postoji subjektivno pravo da se sudskim postupkom sačuva radno mjesto ili postigne neko određeno.

Može se reći, iako to nije apsolutno, da je pravo na sačuvati posao dobro osigurano, ali da je pravo na postići posao u povojima, ovisno o političkom obećanju što ga promiče.

Pošto je prof. *Jérôme Regnier*, vicerektor Kat. instituta u Lilleu, prikazao *razvoj kršćanskoga shvaćanja o radu i prava na posao*, *Francis Calcoen*, direktor Instituta za znanstvenu ekonomiju i upravljanje (Lille), iznio je različite *formule kako da se razdijeli posao i u njemu sudjeluje*: npr. smanjiti tjedno radno vrijeme, produžiti plaćeni dopust, skratiti životnu dob za penziju, uvesti nepotpuno radno vrijeme itd. te je analitički osvijetlio ekonomske posljedice tih mjera, npr. troškove proizvodnje, ekonomsku ravnotežu... kao i odjek na društveno-kulturno područje, npr. revalorizaciju prokreacije.

Jean-Marie Aubert, predsjednik A. T. E. M-a i profesor na Kat. teološkom fakultetu u Strasbourgu, održao je zaključno predavanje o „*Humanizmu rada*”. Što treba reći o radu u perspektivi da se razdijeli posao, smanji besposlica, postigne bolja životna kakvoća, ostvari čovječja egzistencija koja je dostojna čovjeka – Božjega sina?

Porajava industrijalizacije u XIX. st. i njezin razvoj prema što većoj proizvodnji i dobitku zaoštrili su odnos između rada i ostvarenja čovjeka. Karl Marx je podvukao proturječje u tom odnosu i otuđenje čovjeka u kapitalističkom sistemu. Moderno crkveno učiteljstvo je također kasnije osudilo takav rad, npr. Pio XI. je u enciklici „*Quadragesimo anno*” energično zabacio rad koji oplemenjuje materiju u radionici, a čini da čovjek podivlja.

Predavač je rekao da je zapadnjačko shvaćanje o radu opterećeno pesimizmom Antike, asketizmom srednjega vijeka, modelom poljoprivredna rada i individualizmom.

Antika je promatrala fizički rad nedostojnim slobodna čovjeka. Taj pesimistički stav je često jače utjecao na rad nego biblijski optimizam, npr. u izrazima labor servilis, opus servile u svetkovanju nedjelje i blagdana.

Antikni pesimizam je našao saveznika u negativno-kaznenom poimanju rada iza istočnoga grijeha. Kršćanska teologija nije izradila pozitivnu nauku o radu, nego je podvukla asketsku funkciju „mučna rada”. Zato nije bila sposobna da u XIX. st. odgovori na nepravde društvenoga poretka i humanizira industrijski rad.

Kršćanska tradicija je nastala u društvu koje je vršilo poljoprivredni i obrtnički rad. Čovjek se upinjao da pomogne prirodi postići njezin učinak. Industrijski rad je značio veliku novost. Nije bio dosta pravo ocijenjen i pojavila se reakcionarna kršćanska struja koja je širila mit povratka k zemlji ili mit protustroja.

Napokon, klasična je teologija postupila industrijskim radom individualno: rad se ugovorom individualno iznajmio poslodavcu. Kolektivni značaj rada, mnogo važniji, bio se zanemario. Zbog toga je bilo teologiji teško uključiti pojmove kao radnička klasa, radnički svijet itd.

Moderna teološka refleksija bi trebala prema Aubertu pomoći humanizirati industrijski rad iznoseći istinsku sliku o čovjeku i uključujući ga u općenitiji kontekst novoga humanizma koji bi bio izlaz svijetu u krizi. Ne pojavljuje li se utopija o društvu „slobodna vremena” gdje ono neće biti „mrtvo vrijeme”, nego će

omogućiti djelatnosti i službe što neće biti naplaćene? Ili se ne nastoji pronaći smisao kolektivne svečanosti da se rad poveže s praznikovanjem kako to ističu mnoge nezapadnjačke kulture? Nije li današnja ekonomska kriza s inflacijom i besposlicom poziv za novim načinom života? Ne treba li razotkriti rizik materijalističkog društva koje bezgranično ide za proizvodnjom i dobitkom i podvući vrijednost Božjega čovjeka te u toj perspektivi organizirati industrijski rad?

U DIJALOGU

Zanimljiv je bio dijalog u radnim grupama (5), posebno u grupi o međunarodnim dimenzijama rada i besposlice. Dijalog je izišao iz okvira Francuske i osvrnuo se na odnos u svijetu: Sjever – Jug.

Potrošačko društvo, ideologije i nacionalizmi uzrokuju dramatski rascjep u svijetu: 80% su siromašni (Treći svijet) i 20% bogati. Stanje je neprihvatljivo.

Maurice Guernier, suosnivač Rimskog kluba, predložio je novu planetarnu strategiju u raspravi: Tiers monde – trois quarts du monde (Treći svijet – tri četvrtine svijeta) da se iziđe iz procijepa. Smatra da bi bila najveća pogreška zadnjih 25 godina što se pružio Trećem svijetu američki model potrošačkog društva; zar može biciklist, iako povećava brzinu, dostići avion koji ju pokušava ograničiti? K tome je Treći svijet mini-nacionalno raspršen na oko 114 država. Svaka je od njih na udaru slobodna tržišta. Zadnjih je 10 godina nacionalni produkt po stanovniku povećan na Sjeveru za 180 dolara, na Istoku za 80 dol., a u Trećem svijetu za 1 dol. Treba dodati i klimatske nepogode u tropskim i paratropskim zonama kao i prenapučenost Trećega svijeta gdje 40% aktivna pučanstva prehranjuje 60% neaktivna, a da se oni bez posla ne spominju. Zato autor predlaže da se osnuje 5 velikih zajednica: Latinska Amerika, Afrika (crna), Islamski svijet, Južna Azija s Indijom i Oceanija. Unutar njih postojalo bi slobodno tržište, ali bi se svaka zajednica mogla zaštititi od vanjske konkurencije i postupati ravnopravno s drugima, posebno s drugih 5, a to bi bile: Sjeverna Amerika, Zapadna Evropa, SSSR s istočnim blokom, Kina i Japan. U tom okviru bi Treći svijet trebao dati prednost poljoprivredi had industrijalizacijom i poticati opći razvoj. Sjever bi trebao priznati dva načela: da sve zalihe planeta i tehnološki razvoj pripadaju čovječanstvu i da ni jedna zemlja nema prava rasipati prirodne zalihe, počevši od energije.

M. Guernier misli da treba razborito povezati liberalizam i konkurenciju u trgovini i sitnoj industriji s državnim poduzećima koje obuhvaćaju osnovne aktivnosti i da treba samoupravljački decentralizirati sela.

Koliko su ti prijedlozi ostvarljivi? Treći svijet je u kritičnoj situaciji. Izvještaj O. C. D. E-a – l'Organisation de Coopération et de Développement Economique – Paris, 1979., ukazuje tabelama o geografskoj razdiobi svjetske industrijske proizvodnje (t. 1) i svjetskog izvoza tvorničkih proizvoda (t. 2) na jaz što je između industrijaliziranih zemalja i Trećeg svijeta. Kongres u Lilleu je uočio i tu činjenicu i pozvao je da se problemi rada i besposlice, proizvodnje i života, na narodnom ili međunarodnom nivou, rješavaju u duhu solidarnosti i novoga humanizma

rada. Tako bi mogao nastati novi ekonomski poredak dostojan čovjeka bilo gdje se nalazio. Tim je A. T. E. M. dao svoj pozitivni prilog Francuskoj i svijetu.

BILJEŠKA

- 1 L'incidence des nouveaux pays industriels sur la production et les échanges des produits manufacturés, O. C. D. E., Paris, 1979.